

Henryk Bogacki

"Auf dem Weg zu einem neuen Gottesverständnis : die Gotteslehre des J. B. Hirscher als Antwort auf das säkularisierte Denken swe Aufklärungzeit", Karl Frielingsdorf, Frankfurt am Main 1970 : [recenzja]

Collectanea Theologica 41/4, 189-190

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Walter SIMONIS, *Ecclesia visibilis et invisibilis. Untersuchungen zur Ekklesiologie und Sakramentenlehre in der afrikanischen Tradition von Cyprian bis Augustinus*, Frankfurt am Main 1970, Josef Knecht, s. XIV + 133 (*Frankfurter Theologische Studien*, t. 5).

Rozpoczęta w r. 1969 nowa seria *Frankfurter Theologische Studien* wykazała się już kilkoma wartościowymi pozycjami¹. Niniejszy tom zajmuje się problemem widzialności Kościoła, a więc zagadnieniem zawsze aktualnym w dziejach eklezjologii. Autor objął swoim studium tradycję afrykańską w okresie od św. Cypriana aż po św. Augustyna. Problem widzialności Kościoła wiązał się w sposób zasadniczy z głównymi punktami ówczesnych dyskusji. W pierwszej części autor przedstawił przedaugustyńską tradycję eklezjologiczną w Afryce. Poczynając od Tertuliana kolejno omówił pojęcie Kościoła u Cypriana, donatysów i Optata z Mileve. Druga część dotyczy już eklezjologii Augustyna. W całej rozprawie porusza także zagadnienia sakramentologiczne, ściśle związane z problemem widzialności Kościoła.

W omawianym okresie w Afryce zderzyły się ze sobą dwa typy eklezjologii. Z jednej strony występuje teologia donatystów jako kontynuacja, a nawet ostateczna konsekwencja zasadniczych punktów eklezjologii św. Cypriana, sięgających swymi korzeniami poglądów Tertuliana. Kościół w takim ujęciu jest świętą wspólnotą, dysponującą sakramentami jako wyłączną własnością. Wszystko, co nie zgadza się z ideałem doskonałości i świętości, nie może w nim występować.

Św. Augustyn natomiast, nawiązując do idei zarysowanych już przez Optata z Mileve, odróżniał zewnętrzny, widzialny aspekt Kościoła od egzystencjalnej sytuacji poszczególnych jego członków, nigdy nie ujawniającej się w sposób pełny. Widzialna strona Kościoła jest tylko ułomną realizacją jego treści niewidzialnej. Z biegiem czasu Augustyn coraz bardziej uznaje w Kościele znaczenie zewnętrznych, sakramentalnych elementów. Powyższe rozróżnienie umożliwia tej eklezjologii przyjęcie istnienia sakramentów poza prawdziwym Kościołem, jak również tezy o Kościele świętym, a także grzesznym (*Ecclesia mixta*). Kościół jako widzialna instytucja sakramentalna obejmuje nie tylko świętych. Walter Simonis udowadnia więc, że nie można traktować eklezjologii św. Augustyna jako organicznego rozwinięcia poglądów eklezjologicznych św. Cypriana, jak często głosili nawet nowsze studia na ten temat.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Karl FRIELINGS DORF, *Auf dem Weg zu einem neuen Gottesverständnis. Die Gotteslehre des J. B. Hirscher als Antwort auf das säkularisierte Denken der Aufklärungszeit*, Frankfurt am Main 1970, Josef Knecht, s. XII + 199.

Badania historycznoteologiczne prowadzą do wniosku, że J. B. Hirscher (1788—1865) sformułował w swej twórczości teologicznej pytania nadal aktualne, a niektóre wyniki jego dociekań posiadają wartość nawet dla dzisiej-

¹ T. 1: E. Kunz SJ, *Glaube-Gnade-Geschichte. Die Glaubenstheologie des Pierre Rousselot SJ*, Frankfurt a.M. 1969; t. 2: F. J. Steinmetz SJ, *Protoprologische Heilszuversicht. Die Strukturen des soteriologischen und christologischen Denkens im Kolosser- und Epheserbrief*, Frankfurt a.M. 1969; t. 3: P. Knauer SJ, *Verantwortung des Glaubens. Ein Gespräch mit Gerhard Ebeling aus katholischer Sicht*, Frankfurt a.M. 1969; t. 4: F. Lentzen-Deis SJ, *Die Taufe Jesu nach den Synoptikern. Literarkritische und gattungsgeschichtliche Untersuchungen*, Frankfurt a.M. 1970 (omówienie w niniejszym zeszycie); t. 6: K. Frielingsdorf SJ, *Auf dem Weg zu einem neuen Gottesverständnis. Die Gotteslehre des J. B. Hirscher als Antwort auf das säkularisierte Denken der Aufklärungszeit*, Frankfurt n.M. 1970 (omówienie poniżej).

szej teologii. Niewątpliwie należy on do najwybitniejszych teologów ubiegłego wieku, jednakże dopiero teraz jest „odkrywany” jako pionier współczesnej odnowy teologii¹. Wobec kryzysu przeżywanego wówczas przez Kościół Hirscher usiłował pogodzić chrześcijaństwo z kulturą Oświecenia. Wiele głoszonych przez niego idei teologicznych i postulatów reformatorskich uprzedza najlepsze żądania stawiane w naszym wieku, a nawet sprawia wrażenie jakby pochodziły od teologa epoki Vaticanum II. Tymczasem ówczesne koncepcje Hirschera przygłuszyła powstająca neoscholastyka, a dopiero w ostatnich dziesiątkach lat podejmuje się je na nowo w teologii moralnej i pastoralnej oraz w katechetyce.

K. Frielingsdorf ogranicza swe badania do sposobu pojmowania Boga, jaki Hirscher przedłożył w swych publikacjach. Żył on w okresie niepewności i zamieszania na polu religijnym, kiedy postępujące zeświecczenie rodziło poważne niebezpieczeństwo dla wiary. Polemizując z pojęciem Boga głoszonym przez deizm i idealizm, Hirscher przeciwstawia się antropocentryzmowi przesłaniającemu Boga oraz rozwija biblijną teologię trójjedynego Boga objawiającego się w Chrystusie. Usiłuje oczyścić chrześcijański obraz Boga, zafalszowany wskutek rozmaitych czynników historycznych.

Autor analizuje sposób pojmowania Boga ukazany przez Hirschera, zaznaczając zbieżność między ówczesną i dzisiejszą problematyką. Wprawdzie Hirscher pod względem spekulatywnym niewątpliwie ustępuje swoim kolegom J. S. Dreyowi i J. A. Möhlerowi, ale przewyższa ich w umiejętności przybliżania współczesnym pojęcia Boga zawartego w objawieniu. Studium Frielingsdorfa podaje analizę koncepcji Boga występującej w publikacjach katechetycznych epoki Oświecenia (Hirscher zajmował się niemal wyłącznie katechetycznym piśmiennictwem swego czasu). Następnie autor próbuje podać systematyczną syntezę nauki Hirschera, co jest szczególnie trudne ze względu na rozproszenie jego poglądów w licznych publikacjach o charakterze teologicznopastoralnym. Wreszcie autor wykazuje zbieżność idei Hirschera ze współczesnymi kierunkami (pogodzenie antropocentryzmu i teocentryzmu, biblijny obraz Boga, chrystologiczno-trynitarne pojmowanie Boga).

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Johann Baptist von HIRSCHER, *Heilswissen oder Spekulation?*, Köln 1967, wyd. Leonhard Fratz, Verlag Jakob Hegner, s. 260.

Książka stanowi wznowienie (z pewnymi skrótami) dzieła po raz pierwszy drukowanego w r. 1823 w Tybindze pod dość długim tytułem: *Über das Verhältnis des Evangeliums zu der theologischen Scholastik der neuesten Zeit im katholischen Deutschland. Zugleich als Beitrag zur Katechetik*. Była to jedna z pierwszych publikacji Hirschera (1788—1865), wyrażająca jego podstawowe idee, rozwijane w następnych dziełach, bardziej znanych w historii teologii.

Przedmiotem książki jest polemika z wielkim, czterotomowym dziełem, wydanym przez A. Rässsa i N. Weissa w r. 1821². Przy okazji Hirscher wyraża własne poglądy na teologię i katechetykę. Do dnia dzisiejszego książka stanowi interesującą lekturę, gdyż dowodzi, że naczelną hasła odnowy

¹ Por. np. Erwin Keller, *Johann Baptist Hirscher*, Graz-Wien-Köln 1969 (w ramach serii *Wegbereiter heutiger Theologie*).

² *Entwürfe zu einem vollständigen katechetischen Unterricht zum Behuf der Geistlichen; aus dem Französischen übersetzt und mit Zusätzen vermehrt von Andreas Räss, Professor und Direktor im bischöflichen Seminar in Mainz, und Nikolaus Weis, Pfarrer in Rheinbayern, Mainz 1821.*